

SUN'IY INTELEKTNING TIL O'QITISH JARAYONIDAGI AFZALLIKLARI VA
KOGNITIV XAVFLARI: O'ZBEKZABON TALABALARNING INGLIZ TILI O'RGANISH
TAJRIBASI MISOLIDA

Muallif: Abdulvokhidova Nilufar Ahmad qizi. Namangan shahridagi "Ziyokor International school" xususiy maktabi ingliz tili o'qituvchisi.

Annotatsiya

Mazkur tezis o'zbekzabon talabalarning ingliz tili o'rganish jarayonida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari va kognitiv xavflarini o'rganadi. Tadqiqotda ChatGPT, Grammarly, Duolingo va DeepL kabi vositalarning ta'limdagi samaradorligi tahlil qilinadi. Ayniqsa, SI vositalarining murakkab adabiyotlarni soddalashtirish, yozuv va talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ijobiy roli yoritilgan. Shu bilan birga, SI vositalariga ortiqcha tayanish o'quvchilarning tanqidiy fikrlash (critical thinking) va mustaqil yozish malakalarining pasayishiga olib kelishi mumkinligi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tezisdagi SI vositalaridan muvozanatli foydalanish zaruriyati ham asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ingliz tili ta'limi, o'zbekzabon talabalar, critical thinking, texnologik qaramlik, akademik yozuv.

Annotation

This paper investigates the advantages and cognitive risks of using Artificial Intelligence (AI) technologies in English language learning among Uzbek-speaking students. It examines the educational efficiency of tools such as ChatGPT, Grammarly, Duolingo, and DeepL. The study highlights the positive impact of AI in simplifying complex academic texts and enhancing writing and pronunciation skills. However, excessive reliance on AI may reduce learners' critical thinking abilities and weaken their independent writing competence. The research emphasizes the importance of balanced and pedagogically guided integration of AI technologies in English language education.

Keywords: artificial intelligence, English language teaching, Uzbek learners, critical thinking, technological dependence, academic writing.

Аннотация

В данной работе рассматриваются преимущества и когнитивные риски использования технологий искусственного интеллекта (ИИ) в процессе изучения английского языка узбекоязычными студентами. Анализируется эффективность таких инструментов, как ChatGPT, Grammarly, Duolingo и DeepL, в образовательном процессе. Особое внимание уделяется положительному влиянию ИИ на упрощение сложных академических текстов и развитие письменных и произносительных навыков. Вместе с тем избыточное использование ИИ может привести к снижению критического мышления и самостоятельности обучающихся. В работе подчеркивается необходимость сбалансированного применения технологий ИИ в преподавании английского языка.

Ключевые слова: искусственный интеллект, обучение английскому языку, узбекоязычные студенты, критическое мышление, технологическая зависимость, академическое письмо.

KIRISH

Hozirgi o'zbek ta'lim muhitida raqamli texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt (SI), o'qitish jarayonining markaziy qismiga aylanmoqda. O'zbekiston universitetlarida ingliz tili o'rganayotgan

talabalar orasida Grammarly, QuillBot, ChatGPT va DeepL kabi vositalardan foydalanish keng tarqalgan. Nadkarni, Ohno-Machado va Chapman (2011, p. 545) ta'kidlaganidek, tabiiy tilni qayta ishlash tizimlari "inson tilini tushunish va qayta yaratish imkonini beruvchi muhim vosita" bo'lib, ta'lim samaradorligini oshiradi. Biroq, so'nggi yillarda o'qituvchilar o'rtasida o'quvchilarning fikrlash faolligi pasayib borayotgani, hamda AI vositalaridan ortiqcha foydalanish natijasida ijodiy fikrlash kuchsizlanayotgani haqida tashvishlar kuchaymoqda.

1. Sun'iy intellektning foydali tomonlari

1.1. Murakkab adabiyotlarni soddalashtirish

O'zbekzabon talabalar uchun eng katta muammo akademik ingliz tilidagi murakkab matnlarni tushunishdir. SI vositalari, xususan ChatGPT va Elicit kabi tizimlar, matnlarni soddalashtirib, asosiy g'oyalarni ajratib ko'rsatadi. Bu esa "til to'sig'ini kamaytirish va o'quvchini akademik muhitga tayyorlash"ga yordam beradi (Burstein, 2009, p. 11). Grammarly va DeepL kabi platformalar ham talabalarga sintaktik xatolarni ko'rsatib, murakkab iboralarni oddiyroq shaklda ifodalash imkonini beradi.

1.2. Til o'rganishda motivatsiyani oshirish

Hyland (2019, p. 86) yozganidek, til o'rganish jarayonida interaktiv va shaxsiylashtirilgan yondashuv o'quvchi motivatsiyasini mustahkamlaydi. Duolingo va HelloTalk kabi ilovalar o'yinlashtirish (gamification) orqali o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi. O'zbek talabalari orasida bu platformalar "ingliz tilida gapirishdan qo'rquvni kamaytiruvchi vosita" sifatida baholanmoqda.

1.3. Yozma va og'zaki ko'nikmalarni rivojlantirish

De Vries va boshq. (2008, p. 765) ta'kidlaganidek, avtomatik grammatika tahlili vositalari til strukturasi haqidagi bilimni mustahkamlaydi. Grammarly va Speech-to-Text dasturlari talabalar talaffuzini real vaqt rejimida baholaydi, bu esa ularning fonetik aniqligini oshiradi. Shuningdek, SI o'qituvchilarga talabalar xatolarini tez tahlil qilish imkonini beradi (Pascual-Nieto va boshq., 2011, p. 2522).

2. Sun'iy intellektning zararli jihatlari

2.1. Tanqidiy fikrlashning pasayishi

Charles va Pecorari (2015, p. 103) yozishicha, akademik yozuvda o'quvchining fikrni qayta ishlab, manbalarga tanqidiy yondashishi muhim. Ammo ChatGPT kabi vositalar tayyor matn taqdim etgani sababli, talabalar bu jarayonni o'zlashtirmayapti. Natijada, "fikrni yaratishdan ko'ra, tayyor fikrni tahrirlash odati kuchaymoqda." O'zbekiston universitetlarida o'qituvchilar aynan shu muammoni AI vositalaridan haddan tashqari foydalanish tufayli critical thinking ko'nikmalarining pasayishini kuzatishmoqda.

2.2. Mustaqil yozish madaniyatining yo'qolishi

Hyland (2019, p. 144) qayd etganidek, "til o'rganishdagi asosiy maqsad — o'quvchini o'z fikrini mustaqil yozma shaklda ifodalashga o'rgatishdir." Ammo talabalarining ko'pi AI vositalarini topshiriqlarni to'liq yozdirish uchun ishlatmoqda. Bu esa akademik halollik tamoyillariga zid bo'lib, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ishonchni zaiflashtiradi.

2.3. Texnologik qaramlik va ma'lumotlar ishonchliligi

Liu, Hogan va Crowley (2011, p. 168) o'z tadqiqotlarida sun'iy intellekt tizimlari "ba'zan grammatik jihatdan to'g'ri, ammo semantik jihatdan noto'g'ri javoblar yaratishini" aniqlashgan. Talabalar esa bu ma'lumotlarni tahlilsiz qabul qilishmoqda. Bu texnologiyaga haddan ortiq ishonch, o'quvchilarni insoniy muloqot va mustaqil izlanishdan uzoqlashtiradi.

3. Muvozanatli foydalanish zarurati

O'qituvchilar uchun eng muhim masala SI vositalaridan yordamchi sifatida foydalanish, ammo ularni o'rganishning markaziga aylantirmaslikdir. Wahl, Winiwarter va Quirchmayr (2010, p. 384) SI texnologiyalarining "ta'limda eng samarali shakli o'qituvchi nazorati bilan ishlatilganda" ekanini ta'kidlaydi. Shu bois, o'qituvchilar talabalarni AI yordamida fikrni tahlil qilish, argument yaratish, va mantiqan yozish ko'nikmalarini mustahkamlashga yo'naltirishlari kerak.

Xulosa

Sun'iy intellekt o'zbekzabon talabalarining ingliz tili o'rganish jarayonini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. U o'qituvchilarga darsni yanada samarali tashkil etish, talabalarga esa o'z xatolarini tezda tahlil qilish va murakkab matnlarni soddalashtirish imkoniyatini beradi. Shubhasiz, bu texnologiyalar til o'rganishdagi ko'plab to'siqlarni yengillashtirdi. Masalan, ilgari akademik maqolalarni tushinishda qiynalgan talabalar hozir AI vositalari yordamida murakkab tushunchalarni osonroq anglay olishmoqda. Shu jihatdan, SI vositalari ta'limda inklyuzivlik va teng imkoniyatlarni yaratishda muhim rol o'ynamoqda.

Biroq, bu qulayliklar bilan bir qatorda, yangi xavflar ham paydo bo'ldi. Talabalarining mustaqil izlanish, mantiqan o'ylash va tanqidiy yondashish ko'nikmalari asta-sekin susaymoqda. ChatGPT kabi vositalar o'quvchini fikr yaratishdan ko'ra, tayyor matnni qabul qilishga o'rgatmoqda. Bu esa talabaning aqliy faolligini pasaytiradi, fikrni tahlil qilish jarayonini yuzaki qiladi. Shuningdek, o'qituvchilar orasida "talaba o'zi yozdimi yoki AI yordamida yozdimi" degan shubha kuchayib, ishonch muhitiga putur yetkazmoqda.

Kelgusida SI texnologiyalari ta'lim jarayonining muhim bo'lagi sifatida qoladi, ammo uning rolini yordamchi vosita sifatida belgilash zarur. O'qituvchilar AI vositalarini tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi topshiriqlar bilan uyg'unlashtirishlari, masalan, AI yozgan javobni tahlil qilib, uni insoniy nuqtai nazardan qayta yozish kabi mashg'ulotlar tashkil etishlari kerak. Bu talabalarni texnologiyadan foydalangan holda ham mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

O'zbekiston sharoitida SI vositalari to'g'ri yo'naltirilsa, ular ta'lim sifatini oshiruvchi, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlovchi resursga aylanishi mumkin. Ammo noto'g'ri foydalanilsa, u ta'limni yengillashtiruvchi emas, balki inson tafakkurini sustlashtiruvchi omilga aylanishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli, ta'lim siyosatida AI dan foydalanish bo'yicha metodik ko'rsatmalar ishlab chiqish, o'qituvchilarga muntazam treninglar o'tkazish va akademik halollik madaniyatini mustahkamlash muhim strategik vazifa bo'lib qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt o'zbekzabon talabalarining ingliz tili o'rganishida katta imkoniyatlar yaratmoqda, ammo ularning fikrlash mustaqilligini himoya qilish o'qituvchilar va ta'lim tizimi zimmasiga yuklatilgan eng muhim vazifadir.

ADABIYOTLAR

1. Nadkarni, P. M., Ohno-Machado, L., & Chapman, W. W. (2011). Natural Language Processing: An Introduction. *Journal of the American Medical Informatics Association*, 18(5), 544–551.
2. Burstein, J. (2009). *Opportunities for Natural Language Processing Research in Education*. In *Computational Linguistics and Intelligent Text Processing* (pp. 6–27). Springer.
3. De Vries, M. H., Monaghan, P., Knecht, S., & Zwitserlood, P. (2008). Syntactic Structure and Artificial Grammar Learning: *The Learnability of Embedded Hierarchical Structures*. *Cognition*, 107(2), 763–774.
4. Liu, K., Hogan, W. R., & Crowley, R. S. (2011). Natural Language Processing Methods and Systems for Biomedical Ontology Learning. *Journal of Biomedical Informatics*, 44(1), 163–179.

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-10

5. Hyland, K. (2019). *Second Language Writing* (pp. 86–144). Cambridge University Press.
6. Charles, M., & Pecorari, D. (2015). *Introducing English for Academic Purposes* (p. 103). Routledge.
7. Pascual-Nieto, I., Santos, O. C., Perez-Marin, D., & Boticario, J. G. (2011). Extending Computer Assisted Assessment Systems with NLP and Data Mining. *In IJCAI Proceedings (Vol. 22, No. 3, pp. 2519–2525)*.
8. Wahl, H., Winiwarter, W., & Quirchmayr, G. (2010). Natural Language Processing Technologies for Developing a Language Learning Environment. *In Proceedings of the 12th International Conference on Information Integration and Web-based Applications & Services* (pp. 381–388).

